

TÜRKİYE’DE ÜSTÜN YETENEKLİLERİN EĞİTİMİ POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Mahmut ÇİTİL*

Öz: Üstün yeteneklilerin eğitimi gelişmiş ülkelerde üzerinde önemle durulan bir konudur. Çünkü bu öğrencilerin doğru ve uygun şekilde yetiştirilmesi hem ülkelere hem de insanlığa önemli katkılar getirmektedir. Türkiye son dönemde birçok alanda önemli gelişmeler göstermiş bir ülkedir. Ancak üstün yeteneklilerin eğitimi alanında istenen seviyeye gelinememiştir. Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar üstün yeteneklilerle ilgili kapsamlı ve yeterli uygulamaların gerçekleştirilemediği görülmektedir. Başta TBMM ve Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere ülkemizdeki birçok kurum bu soruna yönelik çalışmalarda bulunmuştur. 1923-2018 yılları arasında Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili gelişmelerin neler olduğu bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada; Cumhuriyet tarihi boyunca üstün yeteneklilerle ilgili hangi temel politikalar izlenmiş, bu alandaki yasal düzenlemeler hangi süreçlerden geçmiş ve bunların üstün yetenekli öğrencilerin eğitimlerine yansımaları nasıl olmuştur? sorularına yanıt aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üstün Yetenek, Politika, Yasalar, Tarihçe

* Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Ankara, mcitil@gazi.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-7607-6595, Makale Geliş Kabul Ediliş Tarihi: 25/05/2018 -17/06/2018.

EVALUATION OF GIFTED STUDENTS' EDUCATION POLICY IN TURKEY

Mahmut ÇİTİL*

Abstract:

The training of gifted people is an important issue in developed countries. Since, educating these students correctly and appropriately brings significant contributions to both the countries and humanity. Turkey has shown significant improvements in many areas in recent years. However, the education of the gifted students could not reach the favourable level in Turkey. Until the 20th century, there was not enough and extensive implementation. The first attempts were tried in the beginning of the modern Turkish Republic term. There are many institutions in our country, especially the Turkish Grand National Assembly (TBMM) and the Turkish Ministry of National Education (MEB), have been working on this issue from the first term of the Republic of Turkey. The main purpose of this study is looking at the development of gifted students' education in Turkey between 1923-2018 years. In this study, researcher try to answer; "What basic policies have been followed in the history of the Republic regarding the education of gifted students?", "What sort of legal processes have been implemented for the education of gifted students?" and "How have these developments reflected in the education of gifted students?".

Keywords: Gifted, Policy, Laws, History

Giriş

Üstün yeteneklilerin eğitimi gelişmiş ülkelerde üzerinde önemle durulan bir konudur. Çünkü bu öğrencilerin doğru ve uygun şekilde yetiştirilmesi hem ülkelere hem de insanlığa önemli katkılar getirmektedir. Enç'e (2005) göre de toplumların dönüm noktasını gerçekleştiren bilim, teknoloji, fikir ve sanat hareketleri ortalama beyin gücü olan kişilerin ürünü değildir. Bazı toplumlar bu bireylere gereken önemi verebilmiş bazı toplumlar ise bu hazinelerin kıymetini bilememişlerdir. Çağımızda özel ve farklı bir grup olarak kabul edilen üstün yetenekliler için farklı eğitim modelleri ve uygulamalarının oluşturulduğu görülmektedir. Fakat üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunun çok da eskiye dayanmadığını söylemekte fayda bulunmaktadır.

---

* PhD, Gazi University, Faculty of Education, Special Education Department, Ankara, mcitil@gazi.edu.tr.

◆ Mahmut Çitil

Türkiye’de Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar Enderun dışında üstün yeteneklilerle ilgili kapsamlı ve yeterli uygulamaların gerçekleştirilemediği görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada 1923-2018 yılları arasında Türkiye’de üstün yeteneklilerle ilgili hangi temel politikalar ve yasal düzenlemeler hangi süreçlerden geçmiş ve bunların üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitim uygulamalarına yansımaları nasıl olmuştur? sorularına yanıt aranmaktadır. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı 1923 yılından 2018 yılına kadar Türkiye’nin üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili yaptığı yasal düzenlemeler ve izlediği politikalar çerçevesinde üstün yetenekli öğrencilere sunulan hizmetlerin gelişimini belirlemek ve değerlendirmektir. Bir ülkenin eğitim tarihini değerlendirmek ve incelemek, gelecek için geçerli ve tutarlı kararlar almak açısından önemlidir (Öksüzöğlü, 2004). Bu kapsamda Türkiye’de üstün yetenekliler eğitiminin tarihsel ve politik gelişmesinin incelenmesi ve değerlendirilmesi günümüz ve sonrası için uygun önlemler alınmasına fayda sağlayacaktır. Bu çalışmada tarihsel yöntem kullanılmıştır. Tarihsel yöntem “geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguların araştırılmasında ya da bir problemin geçmişle olan ilişkisi yönünden incelenmesinde kullanılan yöntem” denilmektedir (Kaptan, 1998). Bu çalışmada veriler alanyazın taraması ve döküman analizi ile elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde alanyazındaki çalışmaların yanı sıra, hükümet programları, kalkınma planları, ilgili mevzuat, eğitim şuraları, kamu kurumlarının internet siteleri ve kişilerden yararlanılmıştır.

1923-1960 Yılları Arasında Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitime Yönelik Politikalar ve Gelişmeler

1900’lü yılların başında Batıda üstün yetenekliler alanında önemli adımlar atılırken Türkiye büyük savaşlar ve sorunlarla boğuşmaktadır. Ancak Cumhuriyet’in ilanından hemen sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti yetenekli gençlerinin eğitimi konusunda çareler aramaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında modern eğitim ve bilim dallarında yetişmiş insan sayısındaki eksikliğin giderilmesi amacıyla yetenekli bazı gençlerin yurt dışına eğitime gönderildiği görülmektedir. Atatürk’ün talimatı ve isteğiyle başlayan ve yine onun “Sizi bir kıvılcım olarak gönderiyorum, volkan olup dönünüz!” sözüyle sembolleşen bu süreç eğitim tarihimiz açısından önemli bir değere sahiptir. Bu uygulamalar 1929 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren 1416 Sayılı *Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun* ile yasalaşmış ve yetenekli gençlerin yurt dışında öğrenim görerek ülkelerine dönmeleri ve ülkelerinin kalkınmasında rol almaları amaçlanmıştır. Kanun’un ilk yayımlanan 3. maddesinde “yurtdışına gönderilecek öğrencilerin diğer öğrencilerden zekâ ve karakter bakımından üstün olması şartı” getirilmiştir. Bu şart daha sonra değiştirilse de yaklaşık 90 yıldır yürürlükte olan 1416 Sayılı Kanun; üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili doğrudan olmasa da dolaylı katkı veren önemli bir yasal düzenlemedir.

1940’lı yıllarda Türkiye teknoloji alanında Sovyetler Birliği ya da ABD gibi ilerlemeler kaydedemese de üstün/özel yetenekli çocukların kıymetini erken fark eden bir ülke olmuştur. Öyle ki Türkiye yetenekli iki kız çocuğu için 1948 yılında özel yasa

çıkarmıştır. Halk arasında harika çocuklar kanunu adıyla duyulan, 07.07.1948 tarih ve 5245 sayılı İdil Biret ve Suna Kanı’nın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun sınırlı da olsa ilk kez üstün yeteneklilerin eğitimini yasal güvence altına almıştır (Altunya, 2006).

Cumhuriyetin ilk yıllarında özel eğitimle ilgili hizmetlerin bir sağlık ve bakım hizmeti olarak algılandığı görülmektedir. Cumhuriyet tarihindeki ilk özel eğitim okullarından biri olan İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu 1951 yılına kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1951 yılında çıkarılan 5822 Sayılı Kanun ile okul Millî Eğitim Bakanlığına geçmiş ve özel eğitim hizmetlerinin artık bir eğitim hizmeti olduğu yasal bir zemine oturtulmuştur. Böylece özel eğitim hizmetleri ilköğretim genel müdürlüğü içerisinde bir şube müdürlüğü tarafından organize edilmeye başlanmıştır (Akçamete ve Kaner, 1999). Özel eğitim hizmetlerinin MEB’e devri ve yeni okulların açılması alanda öğretmen ihtiyacını artırmıştır. Bunun sonucu olarak da Talim ve Terbiye Kurulu’nun 1952 yılındaki kararlarıyla Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde bir özel eğitim şubesi açılmasına karar verilmiştir. Gazi Eğitim Enstitüsü özel eğitim şubesinin açılış kararında burada yetişecek öğretmenlerin yalnızca engelli öğrenciler için değil aynı zamanda üstün yetenekli öğrenciler için de yetiştirilmesi istenmiştir (Altunya, 2006). Şubenin programına da “Üstün Zekâlı ve İstidatlı Çocuklar” isimli üstün bir ders koyulmuştur (Binbaşioğlu,1995). Bu ders ve girişim Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi alanında yapılmış önemli ilklere aittir. Şube hocalarından Mitat Enç, Dalton Beier tarafından 1952 yılında kurulan “Test ve Araştırma Bürosu” da çeşitli ölçme araçlarının geliştirilmesinde ülkeye önemli katkılar getirmiştir (Çitil, 2017). Bu katkılar arasında çeşitli zekâ testleri arasından uyarlanan Gazi- Beier zekâ testinin geliştirilmesi örnek olarak verilebilir (Çağlar, 2004).

1950’li yıllarda pratik alandaki küçük gelişmeler devam ederken yasal bir gelişme daha yaşanmıştır. İdil Biret ve Suna Kan için özel olarak çıkarılan Kanun 1956 yılında yerini 6660 sayılı *Güzel Sanatlarda Fevkalâde İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun’a* bırakmıştır (Çitil, 2017). Kanunun çıkmasından yedi yıl sonra bir de yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Önceki kanundan istifade edenler de dahil edildiğinde 1978 yılına kadar 20’ye yakın önemli sanatçı bu kanun sayesinde yetiştirilmiştir (Ataman, 2007). Bu Kanun halen yürürlükte olmasına rağmen 1978 yılından sonra kanundan kimsenin yararlanmadığı görülmektedir. Ataman’a (1973) göre kanun yeterince tanıtılmamış ve kanunun getirdiği hak ve imkanlar belli grupların tekelinde kalmıştır.

Her ne kadar az da olsa 1923-1960 yılları arasında az da olsa üstün yeteneklilerle ilgili yasal ve pratik düzenlemelerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak dönem planlı kalkınma dönemi değildir. Eğitim politikaları belirleme çalışmalarında hükümet programları ve millî eğitim şûraları önemli başvuru kaynaklarıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan Heyet-i İlmiye toplantılarından sonra 1939’da birinci, 1943’te ikinci, 1946’da üçüncü, 1949’da da dördüncü Millî Eğitim Şûrası toplanmıştır (MEB,

◆ Mahmut Çitil

1991a; 1991b; 1991c; 1991d). Bu Şûraların hiç birinde özel eğitimle ilgili karar alınmadığı görülmektedir. Ancak 1953 yılında toplanan Beşinci Milli Eğitim Şûrası özel eğitim alanının ele alındığı ilk şûradır. Şûrada özel eğitimle ilgili geniş bir rapor sunulmuş ve “üstün zekâli ve istidatlı çocuklar zihin kabiliyetleri bakımından normalden ayrılan çocuklar” arasında sayılmıştır (MEB, 1991e, 148-149). Şûrada ayrıca “...Geri ve üstün zekâli çocuklarla istidatlı çocukların tespiti ve bu çocukların özel bir ihtimamla yetiştirilmeleri kanun hükümleri ile teminat altına alınmalıdır” kararı alınmıştır (MEB, 1991e, s.165). 1957 tarihinde yapılan Altıncı Milli Eğitim Şûrası’nda ise özel eğitimle ilgili herhangi bir karar alınmamıştır. (MEB, 1991f). 1923-1960 yılları arasındaki 37 yıllık sürede kurulmuş 23 hükümet programında da özel eğitimle ilgili hedef politikalara yer verilmediği görülmüştür (Çitil, 2009, 22). Bu dönem kısaca değerlendirecek olursa Cumhuriyetin ilk 37 yılında üstün yeteneklilerle ilgili gelişmelerin çok sınırlı olduğu ve bu konuda Devlet’in sistemli bir politika belirlemediği görülmektedir. Yalnızca yetenekli gençlerin yurt dışına eğitime gönderilmesi şeklinde bir politika izlendiği söylenebilir.

1960’lı Yıllardan Günümüze Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Yönelik Politikalar ve Gelişmeler

1950’li yıllardan itibaren diğer özel gereksinimli türlerinde ayrı okul konusunda önemli ilerlemeler olmuştur. Diğer alanlardaki gelişmelerde 1951 yılındaki yasal düzenleme, Gazi Eğitim Enstitüsü’nün özel eğitim şubesinin açılması, bu şubede görev yapan yabancı hocalar ve Mitat Enç’in girişimlerinin önemli etkileri olmuştur. Ancak üstün yetenekliler konusu hem Şûralarda hem de hükümet programlarında kendine yeterince yer bulamamıştır. Ancak 1960’lı yıllar Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

1960’lı Yıllar

1961 Anayasa’sının 50. maddesinde “...Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır...” hükümleri yer almıştır. Bu hükümler özel gereksinimli bireylerin ve doğal olarak da üstün yetenekli öğrencilerin eğitim hakkını Anayasal bir hükme bağlamıştır. 1961 yılında yürürlüğe giren 222 sayılı *İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun* 12. Maddesiyle de özel eğitim milli eğitim sisteminde resmi olarak yer almıştır (Çitil, 2009; MEB, 1990b). Ancak bu kanunda üstün yeteneklilerle ilgili bir doğrudan hüküm bulunmamaktadır.

1960’lı yıllar, Türkiye Cumhuriyeti devletinde üstün yetenekli çocukların eğitimi alanında pratik adımların atılmaya başlandığı yıllar olmuştur. Bu kapsamda Ankara Rehberlik ve Araştırma Merkezi ve Gazi Eğitim Enstitüsü’nün öncülüğünde Ankara’da 1959 yılında Sarar İlkokulunda, 1960 yılında da Ergenekon İlkokulunda grup yetenek ölçekleri uygulanarak *Türdeş İlkokul Sınıfları* denemesi başlatılmıştır (Cevher-Kılıç, 2015; Çitil, 2009; Konur 1992; Özmen ve Kömürlü, 2013). Bu uygulamada ortalamanın üstü, ortalama ve ortalamanın altındaki çocuklar farklı sınıflarda öğrenim görmüşlerdir.

24 Temmuz 1962 tarih ve 1162 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği'nin dördüncü ve on üçüncü maddelerinde üstün yetenekli öğrenciler için “özel eğitim okulları ve özel sınıflar açılabilceği” hükümleri yer almıştır (Çağlar, 2004). Bu gelişme ve uygulamanın ardından Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 16 Eylül 1962 tarih ve 3918 sayılı kararıyla önce Ankara’da, daha sonra İstanbul, Bursa ve Eskişehir illerinde 1964–1965 öğretim yılındana itibaren Üst Özel Sınıflar açılmıştır (Çıkılı, 1996, 13; Konur 1992). Bu sınıfların açılmasında da başta Mitat Enç olmak üzere Gazi Eğitim Enstitüsü hocaları, Orhan Çaplı, Remzi Öncül gibi Talim Terbiye Kurulu üyelerinin etkisi olmuştur (Çağlar, 2004). Bu sınıflara grup ve bireysel zekâ testleri sonucunda zekâ bölümleri 120 ve daha yukarı olan 8 yaşındaki ikinci sınıfa geçen öğrenciler seçilerek alınmıştır (Çağlar, 2004; Karabulut, 2010). Böylece 1960’lı yılların ortasına gelindiğinde ilköğretim kademesinde ayrı sınıf uygulamalarının başladığı görülmektedir. Ataman’a (2007) göre 1970 yıllara kadar süren bu dönemde üst özel sınıf, türdeş yetenek kümeleri, türdeş yetenek sınıfları uygulamaları ile bir atılım sağlamıştır. 1968 yılında MEB’in gerekçe göstermeden bu uygulamaları sonlandırmasının üstün yeteneklilerin eğitimine önemli bir sekte vurduğu söylenebilir. Çünkü bu uygulamalar dışında üstün yetenekli öğrenciler için sunulmuş alternatif bir düzenleme bulunmamaktadır. MEB’in bu uygulamaları sonlandırma kararını neden verdiğine dair bilgiler karmaşıktır. Ancak dönemi hatırlayan alanın öncülerinden akademisyen Ayşegül Ataman’a göre üst özel sınıflar açıldığı dönemde çok popüler olmuş ve bu sınıflarda öğrenim gören çocuğa sahip olmak aileler tarafından önemli bir prestij olarak algılanmıştır. Bu nedenle de milletvekili vb. etkili kişiler çocuklarının bu sınıflara kayıt edilmesi için Bakanlığa baskı yapmaya başlamışlardır. Bakanlık bu isteklere direnince bazı milletvekilleri Mecliste soru önergesi vermiş ve bu uygulamanın eğitimde fırsat eşitliğine aykırı olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun üzerine dönemin Millî Eğitim Bakanı ilköğretim genel müdürüne talimat vermiş ve uygulamalar bu şekilde sonlandırılmıştır (Ataman’la Görüşme, 2018). Ancak Çağlar’a (2004) göre sınıflar kurulurken seçilen öğrencilerin durumları anne-babaları tarafından bilinmesi, çocukların bu durumlarından haberdar edilmemesi ve üstünlük duygularının abartılmaması idareci, öğretmen ve velilere açıklanmış ve buna özenle uymaları istenmiştir. Ancak zamanla istenmeyen bu üstünlük duyguları yalnızca çocuklarda değil, öğretmen ve anne-babalarda da görülmeye başlanmıştır. Bunun ardından üst özel sınıflara devam eden öğrencilerin aynı okula devam eden akranlarıyla ilişkileri bozulmuş, akranlarını horlayan ve onlarla arkadaşlık yapmak istemeyen davranış ve tutumlar sergilemişlerdir. Üst özel sınıfa devam eden çocuğa sahip ailelerin normal çocuğa sahip ailelerle ilişkilerinin bozulması, çocuklarının durumu hakkındaki davranışları ve açıklamaları çevreyi rahatsız edecek şekilde gelişmiştir. Aileler çocukları ilkokulu bitirince, ortaokulda da bu çocuklar için özel bir okul açılması için MEB’e baskı yapmaya başlayınca MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından 1967 yılı Haziran ayında üst özel sınıfları kapatmıştır (Çağlar, 2004, 64). Bu kararın ardından Türkiye’nin üstün yetenekliler alanındaki bu ilk uygulamasından ilkokulu bitiren öğrenciler Maarif Koleji gibi diğer

◆ Mahmut Çitil

okullarda öğrenim görmüşlerdir ve bundan sonra izlenmedikleri için akıbetleri bilinmemektedir.

1962 yılında VII. Millî Eğitim Şûrasının açılış konuşmasında dönemin Millî Eğitim Bakanı "Üstün *istidatlı* öğrenciler için bir İlim Lisesi ve bir Deneme Sanat Enstitüsü kurulmalı..." demiştir. Şûra'daki bu konuşma karara bağlanmasa da üstün yeteneklilere yönelik lise iki yıl sonra kurulabilmiştir. Şûra'da "...Üstün kabiliyetli çocuklar devletçe ve ailelerinin de yardımı ile en geniş yetiştirme vasıta ve imkânlarına kavuşturulurlar" şeklinde bir de önerge kabul edilmiştir (MEB, 1991g, s.334).

1962 yılındaki Şûrada konunun gündeme gelmesi planlı kalkınma dönemine giren Türkiye'de önemli bir etki yaratmış olmalıdır. 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Kalkınma Planında da üstün yetenek ifadesi doğrudan geçmese de kabiliyetli kişilerin eğitimine önemle vurgu yapıldığı görülmektedir (DPT, 1963). Birinci Kalkınma Planında Türkiye Cumhuriyeti'nin yeteneğin toplumsal etkisine önem veren bir bakış açısına geçiş yaptığı ve teknik alanlarda toplumsal kalkınmaya faydalı olacak insan yetiştirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır (DPT, 1963, 449-457). Çünkü yine planda da belirtildiği üzere Türkiye bu konularda 1963 yılına gelindiğinde bile henüz istenen seviyeye ulaşamamıştır.

Hem Millî Eğitim Şûrası hem de Birinci Kalkınma Planındaki karar ve hedeflerin ışığında fen alanında yetenekli gençlerin eğitimi konusunda önemli bir girişim başlatılmıştır. Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu araştırmacı ve bilim adamlarını yetiştirmek amacıyla fen ve matematik alanındaki yetenekli öğrenciler için Ankara'da bir fen lisesi kurulmuştur (Enç, 2005; Ataman, 1998). 1964 yılında kurulan Ankara Fen Lisesi Amerikan Ford Vakfı'nın desteği ve Ankara Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Millî Eğitim Bakanlığı'nun iş birliği ile kurulmuştur (Ataman, 1976; MEB, 2013). Okulda ders verecek öğretmenler seçildikten sonra Ankara Üniversitesi ve Florida Devlet Üniversitesi'nde eğitim almaları sağlanmıştır. Okulun programı da ABD'deki New York Bronx Fen Lisesi programı uyarlanarak oluşturulmuştur. Yine bazı ders materyalleri ve öğrenci seçiminde kullanılacak testler de Türkçe'ye çevrilmiş, okul arazisi, binası, araç-gereçleri de ODTÜ tarafından karşılanmıştır. Okula yaş grubunun üst %'1 ni oluşturan öğrenciler kayıt edilmiştir (Ataman,1976). Fen liseleri uzunca bir süre fen alanında üstün yetenekli öğrenciler için etkili bir okul modeli olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

1970'li Yıllar

1970'li yıllara gelindiğinde üstün yetenekli öğrenciler için ilköğretim kademesinde hiçbir uygulamanın olmadığı görülmektedir. 1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yetenekli öğrencilerin ilerlemleri için gereken sayıda barınma ve burs imkânı sağlanamadığı belirtilmiştir (DPT, 1968). Aynı planda, vasıflı insangücünün yurt dışına gitmesinin önlenmesi ve ülkede çalışmalarının cazip hale getirilmesi politikası güdüleceğine ilişkin hedef koyulmuştur (DPT, 1968). 1973-1977

yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında önceki kalkınma planlarında öngörülen yetenekli, başarılı ve dar gelirli öğrenciler için kredi, burs ve parasız yatılılık olanaklarının yeterince arttırılmadığı belirtilmiştir (DPT, 1973). Buradan da anlaşılacağı üzere 1970’lerin ortalarına doğru Türkiye eğitimde istenilen düzeyden çok geridedir. Özellikle ekonomik şartların etkisiyle yetenekli gençlerin ilerlemeleri sağlayacak tedbirlerin çok yetersiz olduğu görülmektedir. 15 yılı kapsayan üç kalkınma planında da benzer sorunlardan bahsedilmesi ve benzer hedefler konulması Devletin bu konudaki sınırlılığını gözler önüne sermektedir. Bu dönemde üstün yeteneklilerle ilgili doğrudan bir hedef ve politika da oluşturulmamıştır. Sadece Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında *“mesleki ve teknik öğretimi bitiren üstün yetenekli öğrencilerin kendi alanlarında yükseköğretime devamını sağlamak üzere mevcut sınav sistemi yeniden düzenlenecektir”* hedefi koyulmuştur (DPT, 1973, 723). Maalesef bu hedef de faaliyete geçirilememiştir.

1970’li yıllarda Millî Eğitim Şûraları toplanmaya devam etmiştir. 1970 yılında toplanan Sekizinci Millî Eğitim Şûrası’nda lise eğitiminde bireysel farklılıkları karşılayacak ve üstün yeteneğe sahip öğrencilerin gelişimini hızlandıracak “kredi sistemi”ne geçiş ilkesi kabul edilmiştir (MEB, 1991h). Bilindiği üzere bu uygulama ancak 1990’lı yıllarda uygulamaya geçirilmiş fakat bu da kısa süre sonra sonlandırılmıştır. 1974 yılında toplanan IX. Millî Eğitim Şûrası’nda da özel eğitimle ilgili kararlar bulunmasına rağmen üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda herhangi bir karar alınmadığı görülmektedir (MEB, 1991ı).

Doğrudan olmasa da dolaylı olarak üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda önemli bir gelişme de 1970’li yılların ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Fen liselerinin ardından 1975 yılından itibaren bilgi testleri ile ilkokuldan sonra öğrenci alacak ve yabancı dil öğretimine önem verilecek Anadolu liseleri ortaya çıkmıştır. Anadolu liseleri ilkokuldan sonra bir yılı hazırlık, 3’er yıl ortaokul ve lise olmak üzere 7 yıllık bir okul olarak tasarlanmıştır. Bu okulun öğretmenleri de seçilerek alınmış ve uzun süre Türkiye’nin en iyi okulları olarak hizmet vermiştir. Ancak zamanla sayıları artan bu okullar özelliklerinden uzaklaşmıştır. 8 yıllık kesintisiz eğitimin ardından okula ortaokulda öğrenci alımı durmuş, daha sonra ülkedeki birçok genel lise Anadolu Lisesi şekline dönüştürülmüştür. Üstün yeteneklilerin eğitimi alanında yapılmış birçok çalışmada Anadolu Liselerini bu çocuklara hizmet veren kurumlar arasında sıralanmaktadır (Bilgili, 2000; Baykoç, 2014; MEB, 2013; TBMM, 2012). 1975 yılından 1990’lı yılların ortasına kadar Anadolu Liselerine seçilen öğrencilerin üstün yetenekli öğrenciler olduğunu iddia edilebilir. Ancak bu iddiayı kanıtlayacak yeterli bilimsel çalışma bulunmamaktadır (Özmen ve Kömürlü, 2013; Yeşilova, 1997).

1970’li yıllardaki bir diğer yasal düzenleme ise 1976 yılında Özel Statü Yönetmeliği çıkarılmasıdır. Bu yönetmelikle özel yetenekli öğrencilerin konservatuarlarda yoğun bir eğitim almalarına imkân sağlanmıştır. Ancak bu düzenlemeden de birkaç kişi faydalanabilmiştir (MEB, 2013). Bu yılların sonunda açıklanan Dördüncü Beş Yıllık Kal-

◆ Mahmut Çitil

kınma Planında'da (1979-1983) eğitim sisteminin ülke kalkınması için yeterli nitelik ve nicelikte insan yetiştirmede yetersiz kaldığı belirtilmiştir (DPT, 1979). Dördüncü planda toplumun sanat beğenisinin yükseltilmesi ve bu alanda olağanüstü yeteneği olan öğrencilere devletçe eğitim olanakları sağlanmasına ilişkin bir hedef belirlenmiştir (DPT, 1979). Buradan da anlaşılacağı üzere üstün yeteneklilerle ilgili politikaların yetmişli yılların sonunda tekrar sanat alanına odaklanmıştır.

1980'li Yıllar

1970'li yılların ikinci yarısında Anadolu Liseleri ve Özel Statü Yönetmeliği dışında üstün yeteneklilerle ilgili önemli bir gelişme olmamıştır. Zaten bu dönem Türkiye'nin iç karışıklıklar yaşadığı, hükümetlerin sıkça değiştiği, siyasal ve toplumsal gerilimin tırmandığı yıllardır. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından Türkiye yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemin temel özelliklerinin başında Anayasa'nın değişmesi gelir. 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ile Devlet'in genel yapısında bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır. Fakat üstün yetenekliler konusunda 1982 Anayasa'nın 42. maddesinde bir önceki anayada yer alan hükümler korunmuştur.

1981 yılında toplanan Onuncu Millî Eğitim Şûrası'nda üstün yeteneklilerle ilgili herhangi bir karar alınmamasına rağmen (MEB, 1991i) 1982 yılında yapılan XI. Millî Eğitim Şûrası'nda özel eğitim uzmanlarının yetiştirilmesi ile ilgili kısımda üstün yeteneklilerin eğitimi alanı özel eğitim dalları içerisinde kabul edilmiştir (MEB, 1991j). 1983 yılı ise özel eğitim tarihi açısından çok önemli bir gelişmeye sahne olmuştur. Bu tarihte yayımlanarak yürürlüğe giren 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu Türkiye'de özel eğitim hizmetleri konusunda çıkarılmış doğrudan ilk kanundur. Özel eğitim hizmetleri kapsamlı bir şekilde düzenleyen Kanunun 8. maddesinde "...üstün zekâlı ve özel yetenekli çocuklar için de özel okul ve sınıflar açılabilir" hükmü getirilmiştir. Böylece daha önce kısmi denemeleri yapılan ayrı sınıf uygulamaları daha güçlü bir yasal zemine oturtulmuştur. Fakat bilindiği üzere 1983 yılından günümüze kadar üstün yetenekliler için ayrı sınıf ve okul uygulamasının resmi eğitim kurumlarında hiçbir zaman gerçekleştirilmediği görülmektedir. Bu durum da Türkiye'nin bu konudaki politika ve uygulamaları arasındaki tutarsızlığın başka bir örneği olarak ortaya çıkmaktadır.

2916 Sayılı Kanununun 20. maddesine dayanılarak çıkartılan Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği'nde ise ilk kez üstün yetenekliliğin tanımı yapılmıştır. Yönetmeliğin 6. maddesinde özel eğitime muhtaç çocukların gruplanması başlığı altında ikili bir tanımlama yapılmıştır. Buna göre üstün zekâlılar: "zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 130 ve daha yukarı olanlar" şeklinde tanımlanırken üstün özel yetenekliler "zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 110 ve daha yukarı olup da güzel sanatlar, teknik ve benzeri alanlarda yaşitlarından belirli ölçüde üstün olanlar" şeklinde tanımlanmıştır" (MEB, 1991k, 19). Yönetmeliğin yedinci bölümünde ise Kanunda bahsi geçen özel sınıfların türleri açıklanmıştır. Buna göre üstün yeteneklilerle ilgili iki tür özel sınıf açılabilceği

belirtilmiştir. Bu sınıflardan biri üst özel sınıf, diğeri ise üstün özel yetenekliler sınıfı olarak ifade edilmiştir. Fakat bu sınıfların içeriğinin ve öğrenci seçiminin nasıl oluşturulacağı açıklanmamıştır.

1980’li yıllardan itibaren üstün yetenekli çocukların eğitimleri konusu devlet politikalarında daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Beşinci Kalkınma Planının (1985–1989) 543. ve 544. maddelerinde belirlenen hedeflerde özel eğitim alanında personel yetiştirme ve üstün yetenekli çocuklara sunulacak özel eğitim hizmetlerinin bir programa bağlanacağı belirtilmiştir (DPT, 1985; Çitil, 2009). İleride görüleceği üzere üstün yeteneklilerin eğitimi ilgili stratejik plan ve programlar bu hedeften yaklaşık çeyrek asır sonra yapılabilecektir.

1988 tarihlerinde toplanan XII. Millî Eğitim Şûrası’nda eğitimciler de üstün zekâlı çocukların ve bunlara eğitim verecek öğretmenlerin nitelikleri ile ilgili yapılması gerekenleri tartışmışlardır. Bu Şûrada da üstün yetenekli öğrenciler için üst özel sınıflar açılması gereğini vurgu yapmışlardır. Türk Eğitim Sistemi konusunda “İlköğretim” başlığı altında alınan yirminci karara göre “özel eğitime muhtaç çocukların eğitimine önem verilmesi, zekâ seviyesi yüksek çocuklar için üst özel sınıfların açılması, ...” gereğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca Fen liselerinin kalitesinin düşmemesi adına üstün yeteneklilerle ilgili uygun düzenlemeler yapılmadan yeni fen liselerinin açılmaması gerektiği belirtilmiştir (Çitil, 2009; MEB, 1989). Ancak bu öneriler pratikte bir karşılık bulamamıştır.

1990’lı Yıllar

1980’li yıllarda genel politika ve yasal düzenlemelerinde kendine yer bulmaya başlayan üstün yetenekliler 1990’lı yıllarda da dikkate alınmaya devam edilmişlerdir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının (1990–1994) eğitimle ilgili olan 817. ve 824. maddelerinde üstün yeteneklilerin eğitimi için gerekli altyapının geliştirileceği, burs ve barınma imkânların sağlanmasında maddi durumu sınırlı üstün yeteneklilere öncelik verileceği hedefleri koyulmuştur (DPT, 1990). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında yetenekli gençlerin öğretmenlik mesleğine, akademisyenliğe ve temel bilim alanlarına çekilerek bilim adamı olarak yetiştirilmelerine yönelik hedefler de bulunmaktadır (DPT, 1990). Yine bu dönemde ilk kez bir hükümet programında da üstün yeteneklilerle ilgili bir hedef koyulduğu görülmektedir. Bu kapsamda 48. hükümet (23.06.1991–20.11.1991) programında “üstün nitelikli, istidat ve kabiliyetli çocukların yetiştirilmelerinin yararlı olacağına” değinilmiştir (TBMM, 2018).

1990’lı yıllar özel eğitim alanının öneminin hızla artmaya başladığı bir dönem özelliği taşımaktadır (Çitil, 2017). Bu önemin bir göstergesi olarak 13-15 Mayıs 1991 tarihlerinde MEB tarafından toplanan Birinci Özel Eğitim Konseyi gösterilebilir (Akçamete, 1998, s.199). Konseyde çeşitli özel eğitim gereksinimi olan çocukların yanı sıra üstün yetenekliler ve eğitimleri adı altında bir komisyon kurulmuştur. Konseydeki çalışmalar genel kurulda görüşülmüş ve toplam 320 karar alınmıştır (Çıkılı, 1996, s.11).

◆ **Mahmut Çitil**

Üstün yetenekliler ve eğitimi komisyonunda ise 28 karar alınmıştır. Bu kararlar kısaca özetlenecek olursa;

Tanılanın uygun araçlarla çok yönlü, çok aşamalı yapılması, ölçme araçlarının Türkiye’de geliştirilmesi, tanılama araçlarının kimler tarafından uygulanacağı, toplumun üstün yeteneklilik konusunda bilinçlendirilmesi, özel eğitim programlarının düzenlenmesi, yatay dikey harekete imkân verecek sınıf geçme yerine ünite kredi yaklaşımın benimsenmesi, programların bireysel ve yerel özelliklere, ilgi ve yeteneğe uygun olması, öğretmenlerin hizmetiçi eğitim yoluyla alana özgü bilgi ve becerilerle donatılması, programların yaratıcı düşünce ve problem çözüme yeteneklerini arttırması, iyi bir rehberlik sistemi kurulması, öğrencilere bol ve nitelikli doküman ve materyal sağlanması, beyin gücünü önleyici maddi ve manevi imkânların sağlanması, dönemdeki mevcut yasaların iyileştirilmesi, mucitlerin patent almasının ve üretimlerinin desteklenmesi, fen ve Anadolu liselerinin sayısının arttırılması, özel öğretim kurumları açılması, teknoparklar kurularak mucitlere imkânlar sağlanması ve teknoloji kolejleri açılması vb. önemli kararların alındığı görülmektedir (MEB, 1991n).

1990’lı yıllarda üstün yeteneklilerin eğitimi alanında önemli bir gelişme yaşanmıştır. Sezai Türkeş isimli bir iş adamı eşinin adını yaşatmak ve maddi imkânları sınırlı üstün yetenekli öğrencilerin eğitilmesi amacıyla bir vakıf kurmuştur. Bunun ardından 1993 yılında Kocaeli Gebze’de Özel İnanç Lisesi açılmıştır. Okul Türkiye’nin farklı yerlerinden seçilerek alınan yatılı öğrencilerden oluşan bir okuldur. İlk başta ortaokul ve lise şeklinde hizmet veren okul 8 yıllık kesintisiz eğitimin ardından yalnızca lise olarak faaliyetlerine devam etmiştir. İlk mezunları 2000 yılında veren okul, 2002 yılında okul Türk Eğitim Vakfına devredilmiş ve adı Türk Eğitim Vakfı Özel İnanç Lisesi (TEVİTÖL) olmuştur (Akarsu, 2004; MEB, 2013). TEVİTÖL ile benzer amaçla İstanbul’da da Yeni Ufuklar Koleji üstün yetenekli öğrenciler için 1991 yılında açılmış bir özel okuldur. Yeni Ufuklar Koleji 2001 yılında ekonomik sıkıntılar nedeniyle faaliyetlerini sonlandırmıştır (Akarsu, 2004; Baykoç, 2014). 1990’lı yıllarda özel sektörde ve sivil toplum boyutunda üstün yeteneklilerle ilgili önemli teşebbüslerin başladığı görülmektedir. Bu dönemde Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Eğitim Vakfı, Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Federasyonu gibi kuruluşlarla üstün yetenekliler alanında sivil toplum girişimlerinin de arttığı görülmektedir (Akarsu, 2004).

1990’lı yılların ortasına gelindiğinde sivil toplum örgütleri dışında üstün yeteneklilerle ilgili resmi eğitim önlemlerinin pratik bir karşılığı bulunmamaktadır. Ancak 1995 yılına gelindiğinde Millî Eğitim Bakanlığı’nın çok önemli bir hamle gerçekleştirdiği görülmektedir. Böylece üstün yetenekli öğrenciler için resmi bir destek eğitim merkezi olarak Bilim ve Sanat Merkezleri kurulmaya başlanmıştır (Baykoç, 2014). Böylece 08 Eylül 1995 tarihinde Ankara’da Türkiye’nin ilk Bilim ve Sanat Merkezi açılmıştır (Çitil, 2009, 109).

Bu dönemin ikinci yarısını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-200) üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda gerekli eğitim kurumlarının geliştirilmesi ve özel sektörün bu alandaki girişimlerinin desteklenmesi hedefinin belirlendiği görülmektedir (DPT, 1996). Burada da görüldüğü üzere 1980’li yıllardan itibaren yasal düzenlemelerde, Milli Eğitim Şuralarında ve kalkınma planlarında üstün yetenekliler için ayrı eğitim ortamları oluşturulmasına yönelik politikaların 1990’lı yıllarda da sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak BİLSEM’ler dışında kamu uygulamacılarının ayrı eğitim uygulamalarına bu yıllarda da bir karşılık vermediği, özel sektörün girişimlerinin de yeterince desteklenmediği anlaşılmaktadır.

1990’lı yıllardaki çok önemli gelişmelerden biri de 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmündeki Kararnamenin (KHK) çıkarılmasıdır KHK; özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere sunulacak eğitim hizmetlerini düzenlemektedir. Üstün yetenekli öğrenciler de özel eğitim gerektiren bireyler arasında kabul edildiği için KHK’daki tüm hükümler üstün yeteneklileri de bağlamaktadır. Ancak üstün yeteneklilerle ilgili önceki kanunun aksine halen yürürlükte olan bu KHK’da doğrudan herhangi bir hükmün bulunmadığı görülmektedir.

1990’lı yılların sonunda üstün yetenekli öğrencilerle ilgili başka gelişmelerin de yaşandığı anlaşılmaktadır. 1996 yılında güzel sanatlar alanındaki özel yetenekli öğrencilerin yetenekleri doğrultusunda öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla Güzel Sanatlar Liselerinin açılmaya başladığı görülmektedir (MEB, 2013; TBMM, 2012). Bu okullar belli bir not ortalaması ile yetenek sınavına tabi tutularak öğrenci seçmişlerdir. Bu girişimin ardından benzer şekilde spor ve sosyal bilimler alanında yetenekli öğrenciler için farklı okul türlerinin ilerleyen yıllarda açıldığı görülmektedir.

1990’lı yılların sonunda iktidara gelen 57. hükümetinin (28.05.1999-18.11.2002) programında üstün yetenekli çocukların erken tanınması ve özel ilgi görmelerine yönelik bir hedef belirlendiği görülmektedir (TBMM, 2018). Buradan da anlaşılacağı üzere hükümet programlarında üstün yeteneklilerle ilgili hedefler 2000’li yılların başına kadar yalnızca iki hükümet tarafından programlarına alınmıştır.

2000’li Yıllar

2000’li yıllara gelindiğinde ise konu ile ilgili planların yeterince gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır. Bunu destekler nitelikte Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001 – 2005) üstün yetenekli öğrencileri için uygun eğitim ortamlarının oluşturulmasında yetersiz kalındığı açıklanmıştır (DPT, 2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının yürürlüğe girmesiyle yaklaşık 40 yılı kapsayan planlı kalkınma dönemi içerisinde üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda yetersizlik mükerrer şekilde ifade edilmiş, neredeyse her planda benzer hedefler koyulmuştur. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında üstün yeteneklilerle ilgili önceki politikaların sürdürüldüğü ancak kaynaştırma uygulamalarına daha net bir vurgu yapıldığı görülmektedir (DPT, 2001).

◆ Mahmut Çitil

Günümüzde Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitiminin yasal dayanakları 1982 Anayasa’sı ve 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK’dır. Bu düzenlemelerden yukarıda bahsedilmiştir. 2000’li yıllardaki önemli gelişmelerden bir diğeri de 573 sayılı kanun hükmündeki kararname dayanılarak 2000 yılında çıkarılan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğidir. Bu Yönetmelikte özel gereksinimli bireylerin tanınması, eğitim kurumları ve verilecek eğitim hizmetlerinin esasları belirlenmiştir. Ancak bu düzenleme birçok açıdan yetersiz olduğu için en köklü değişikliklerden biri de 2006 yılında olmuştur. 2009 ve 2010 yıllarında da ufak değişikliklere uğrayan yönetmelik son şeklini ise 2012 yılında almıştır (Çitil, 2017). Yürürlükte olan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY) dokuz kısım, 96 madde ve birçok ekten oluşmaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde üstün yeteneklilerle ilgili doğrudan düzenlemeler ise tanımlar kısmında başlamaktadır. Yönetmeliğin 4. Maddesinde üstün yetenekli birey; *“zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren birey”* olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere MEB 1980’li yıllarda zekâ bölümü 130 ve üzeri olarak kabul ettiği üstün yetenekli birey tanımından bu yönetmelikle vaz geçmiştir. Yönetmeliğin 28. maddesinde ise *“Okul ve kurumlarda, ...üstün yetenekli öğrenciler için özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak özel eğitim desteği verilmesi amacıyla destek eğitim odası açılır”* düzenlemesi getirilmiştir. Böylece kalkınma planlarındaki kaynaştırma eğitimi politikasının bu yönetmelikle de sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Yönetmeliğin 43. maddesinde ise üstün yetenekli bireylerin eğitimi amacıyla açılan kurumlardaki hizmetlerin yürütülmesinde dikkat edilecek hususlar belirlenmiştir. Ancak bu hususlar doğrudan Bilim ve Sanat Merkezleri için belirlenmiş izlenimi vermektedir. Hususlar arasındaki (ç) maddesi üstün yetenekli öğrencilerin devam etmeleri gereken örgün eğitim kurumlarına vurgu yapmaktadır. Bu içeriğiyle yönetmelik 573 sayılı KHK’ya aykırı olmasa da üstün yetenekli öğrencilerin eğitimini yalnızca destek özel eğitim hizmetleri boyutuyla çerçevelemiş görünmektedir.

Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri de Türkiye’de üstün yetenekliler alanında ilk sistemli öğretmen yetiştirme sürecinin başlatılmasıdır. İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi (HAYEF), Özel Eğitim Bölümünde, Türkiye’de ilk kez, Üstün Zekâlıların Eğitimi Ana Bilim Dalı kurulmuştur. 2002 yılının Ekim ayında bu Ana Bilim Dalınca, Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Lisans Programı adı altında bir program başlatılmıştır. Fakat böyle önemli bir girişimin daha önceki hedef ve politikalarda belirtilmediğine dikkat çekmek gerekmektedir. Konuyla ilgili MEB’in bir planlaması ve hazırlığı olmadığından bu programdan mezun olan öğrencilerin istihdamları ciddi bir soruna yol açmıştır. Örneğin bu gün bile BİLSEM’lerde üstün zekâlılar öğretmenliği norm kadrosu bulunmamaktadır. Hâlen bu program, Üstün Zekâlılar Öğretmenliği adı altında lisans programı olarak devam etmektedir ve son mezunlarını 2019 yılında verecektir. Bilindiği üzere YÖK, 2016 yılında geçerli olmak üzere görme, zihin, işitme engelliler öğretmenliğinin yanı sıra üstün zekâlılar öğretmenliği programlarını da *“özel eğitim öğretmenliği”* programı altında birleştirmiştir (Çitil, 2017).

İstanbul Üniversitesi’ndeki anabilim dalının açtığı lisansüstü programlara 2003–2004 eğitim-öğretim yılından itibaren yüksek lisans, 2006–2007 yılından itibaren de doktora programına öğrenci alınmaya başlanmıştır. Böylece üstün yeteneklilerin eğitimi alanında onlarca doktoralı insan yetişmesine vesile olunmuştur. Aynı anabilim dalı öğretmen adaylarının ve akademisyenlerin uygulama yapması vb. amaçlarla MEB ile 2002 yılında imzalan bir protokolle İstanbul Bayazıt’ta Beyazıt Fort Otosan İlköğretim Okulu modelini uygulamaya geçirmiştir. Bu uygulamada üstün yetenekli öğrenciler farklılaştırılmış bir programla normal gelişim gösteren yaşlılarından ayrılmadan eğitim görmüşlerdir (MEB, 2013). Tüm bu katkılarıyla HAYEF’teki anabilim dalının Türkiye’de üstün yetenekliler eğitimi alanındaki en önemli kuruluşlardan biri olduğu söylemek mümkündür.

2000’li yıllarda kaynaştırma uygulamalarına yönelik vurguya rağmen ortaöğretim kademesinde alana özel okul çeşitliliğinin de artmaya başladığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda 2003 yılında Sosyal Bilimler Liselerinin, 2004 yılında da Spor Liselerinin açılmaya başladığı görülmektedir (MEB, 2013; TBMM, 2012). 2000’li yıllardaki bir diğer önemli gelişme ise Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi’nin gerçekleştirilmesidir. Kongre, 23-25 Eylül 2004 tarihlerinde MEB, Marmara Üniversitesi ve Çocuk Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Kongre hazırlıkları için Çocuk Vakfı tarafından bir dizi yayın hazırlanmıştır (Kulaksızoğlu vd., 2004a; 2004b). Bu kapsamda alandaki önemli makale ve bildirilerin derlendiği, politika ve haklar bağlamında da yayınlar hazırlandığı görülmektedir. Bu anlamda kongre üstün yetenekliler alanına önemli katkılar getirmiştir. Bu kongreden sonra üstün yeteneklilerin eğitimi alanında düzenlenen bilimsel toplantıların da sayısı artmaya başlamıştır (Sak vd., 2015).

2000’li yılların ikinci yarısına gelindiğinde ülkenin hedef ve politikalarında konuya yer verilmesine rağmen pratikte istenen sonuçlara halen ulaşamadığı görülmektedir. 2006 yılında toplanan XVII. Millî Eğitim Şûrası’nda üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili alınan kararlar bu görüşü destekler niteliktedir (MEB, 2018). Şurada yine eğitim ve istihdam politikaları oluşturulması, üstün yeteneklilerin eğitiminde görev alacak personelin üniversitelerden sertifika alması, BİLSEM’lerde öğrencilerin yaptığı etkinliklerin kendi okullarında da kredilendirilmesi, güzel sanatlar ve spor lisesine öğrenci alınmasının yetenek ağırlıklı iki kademeli sınavla yapılması, üstün yetenekliler için madalyon okullar açılması, ailelerinin maddi olarak desteklenmesi, zorunlu eğitim kademelerinde uygulanan sınıf sisteminden ders odaklı sınıf sistemine geçilmesi, üstün yetenekli öğrencilerin kendi hızlarında ilerlemelerine fırsat verilmesi, özel yeteneğe sahip engelli öğrencilerin üst öğrenime geçişi engelleyen hükümlerin kaldırılması, BİLSEM’lere öğretmen seçiminde kriterler getirilmesi, üstün yetenekliler için yaz-kış kampları ve bilimsel danışmanlık hizmetlerinin YÖK, TÜBİTAK ve MEB işbirliği ile sunulması kararları alınmıştır. XVII. Millî Eğitim Şûrası’nda üstün yeteneklilerle ilgili alınan kararların çokluğu iki açıdan değerlendirilebilir. Bu Şûra önceki tüm şûralara nazaran üstün yetenekliler alanında en fazla kararın alındığı şûradır. Bu da 2006 yılı-

◆ Mahmut Çitil

na geldiğinde en azından eğitimciler nazarında konunun öneminin oldukça arttığını göstermektedir. İkinci değerlendirme ise işin olumsuz tarafıyla ilgilidir. Yine bu Şûrada alınan kararlar incelendiğinde 2000’li yılların ortasına gelinmiş olmasına rağmen halen aynı problemlerin sürdüğünün anlaşılmasıdır. Buna göre 2006 yılına geldiğinde üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda yeterli politikaların üretilmediği, uygun eğitim önlemlerinin sağlanmadığı anlaşılmaktadır. XVII. Millî Eğitim Şûrası’nda alınan kararların günümüze bile büyük çoğunluğunun uygulamaya geçirilmediği söylenebilir.

2000’li yılların ikinci yarısında yükseköğretim alanında önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. 2007 yılında Eskişehir’deki Anadolu Üniversitesi’nde üstün yetenekliler alanında yeni bir anabilim dalı kurulmuştur (Çitil, 2017). Bu anabilim dalı da üstün yeteneklilerin eğitimi alanına önemli katkılar getirmiştir. Uğur Sak’ın öncülüğünde başlatılan Üstün Yetenekliler Eğitim Programı – ÜYEP 2007–2008 öğretim yılında uygulamaya geçirilmiştir (MEB, 2013; Sak, 2010, 2011). Bu programla üstün yetenekli öğrencilere farklılaştırılmış ve hızlandırılmış bir eğitim ortamı, ebeveynlere eğitim, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri vermek amaçlanmıştır. Anadolu Üniversitesindeki anabilim dalı da lisansüstü programları, yaptıkları bilimsel proje ve araştırmalarla üstün yetenekliler eğitimi alanında en az HAYEF kadar etkili ve önemli hizmetlerde bulunmaya devam etmektedir.

Bilim ve Sanat Merkezlerine öğretmen seçimi ile ilgili sorunların 2010’lu yıllara kadar sürdüğü anlaşılmaktadır. 2010 tarihleri arasında toplanan XVIII. Millî Eğitim Şûrası’nda BİLSEM’lere atanacak öğretmenlerin akademisyenlerce üstün yetenekliler alanında yeterli bir düzeyde eğitimden geçirilmesi, BİLSEM’lerin yaygınlaştırılması, fiziksel koşullarının iyileştirilmesi, üstün yeteneklilerin yeteneklerine göre özel eğitim okulları açılması, tanılama için geçerli ve güvenilir araçların geliştirilmesi, öğrenciler için yetenek profilleri oluşturulması ve gelişimsel rehberlik anlayışıyla danışmanlık sistemi geliştirilmesi, spor alanında yetenekli öğrencilerin erken tespiti ile ilgili önlemler alınması konularında kararlar alındığı görülmektedir (MEB, 2018). XVIII. Millî Eğitim Şûrası’nda üstün yeteneklilerle ilgili alınan bu kararların oldukça önemli kararlar olduğu söylenebilir. 2010 yılından sonra bu kararların MEB tarafından önemle uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda son yıllarda BİLSEM’lerin yaygınlaştırıldığı ve donanımlarının artırıldığı, üstün yeteneklilerle ilgili özel eğitim okullarının açılmasına yönelik girişimlerin başladığı, yeni tanılama araçlarının geliştirildiği, tek sınav odaklı yaklaşımlara çareler arandığı görülmektedir. Fakat tüm olumlu gelişmelerin henüz istenen ve yeterli bir düzeye ulaştığını söylemek pek mümkün değildir.

2000’li yılların ikinci yarısına denk gelen Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013) her ne kadar üstün yetenekli ve üstün zekâlı çocukların eğitimine doğrudan değinilmese de nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir (DPT, 2007, 6). Ayrıca kaynaştırma eğitimine öncelik verileceği ve mevcut okulların fiziki koşulları uygun hale getirileceğine dair hedefler belirlendiği görülmektedir (DPT, 2007, 86).

2010’lı yıllardan itibaren üstün yetenekliler konusuna hükümet programlarında da önem verilmeye başlandığı görülmektedir. 2011 yılında iktidara gelen 61. hükümet programında üstün yetenekli çocukların tespiti ve eğitimine daha fazla önem verileceği, 2014 yılında açıklanan 62. hükümet programında özel yeteneklilere yönelik ilgi ve çalışmaların artarak devam edeceği, 2015 yılında açıklanan 64. hükümet programında ise özel yetenekli öğrencilerin gelişimlerini desteklemek amacıyla yeni uygulamalar ve özel programlar geliştirileceğine ilişkin hedefler bulunmaktadır (TBMM, 2018). Her ne kadar 65. hükümet programında üstün yeteneklilerle ilgili bir hedef bulunmasa da aynı iktidarın 2010’lı yıllardan itibaren üstün yeteneklilerin eğitimi konusunu hükümet programlarına aldığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Konusunda Belirlenen Strateji, Politika ve Mevcut Uygulamalar

Günümüz Türkiye’sinde üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili temel politikaları anlamak ve değerlendirmek için bazı önemli politika belgelerini ele almakta fayda bulunmaktadır. Bu belgelerden şüphesiz en önemlilerinden biri TBMM tarafından 2012 yayınlanan “*Üstün Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*” dur (TBMM, 2012). Meclis Araştırması Komisyonu Raporu bu güne hazırlanmış en kapsamlı rapor olarak ön plana çıkmaktadır. 483 sayfa olan raporda üstün yeteneklilerle ilgili oldukça geniş bir kuramsal çerçeve, yurt içi ve yurt dışı ziyaret raporları, üstün yeteneklilerle ilgili politikalar, farklı ülkelerdeki eğitim uygulamaları vb. konularda bilgiler verildiği görülmektedir. Bu kapsamda Raporun politika önerileri kısmında Türkiye’de üstün yetenekliler alanında çok sayıda politika belirlenmiş olmasına rağmen çeşitli sebeplerle bunların faaliyet geçirilemediği açıklanmıştır. Üstün yeteneklilik alanında ülke politikalarına temel olacak kapsayıcı bir master plan hazırlanması önerilmiştir. Raporun tanılama ile ilgili kısmında Türkiye’de üstün yeteneklilik tanımının yapılamadığı, mevcut eğitim uygulamaları ve ölçme araçlarının üstün yeteneklilik alanını karşılamadığı belirtilmiştir. Öneriler kısmında ise tanılamanın çok yönlü ve farklı ölçme araçlarıyla yapılmasına ilişkin tavsiyeler bulunmaktadır. Raporun eğitim uygulamaları kısmında Türkiye’deki mevcut eğitim uygulamalarının yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Raporun belki de en orjinal önerileri bu kısımda sunulmuştur. “*Eğitim bölgelerinde mekân ve eğitici yeterliliği olan okullar, farklılaştırma ve zenginleştirme programlarında destek eğitim veren “koordinatör okullar” olarak belirlenmeli; üstün yeteneklilik konusunda destek eğitim alacak öğrencilerin “koordinatör okullar” da yetenek alanlarına göre (sanat, spor, matematik vb.) desteklenmeleri sağlanmalıdır*” denilmiştir (TBMM, 2012, 332). Ayrıca merkez teşkilat dışındaki eğitim bölgelerinde üstün yeteneklilerle ilgili politikaları planlayacak ve yürütecek bölge koordinatörleri belirlenmesi gerektiği önerilmiştir. Raporda kaynaştırma eğitimine yönelik bir vurgu olduğu da görülmektedir. Buna göre “*Üstün yetenekli çocuğun sosyal-duygusal gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak akranlarıyla birlikte eğitim görmesine imkân*

◆ Mahmut Çitil

verecek uygulamalara öncelik verilmelidir.” denilmiştir. Bunların yanısıra çocukların özellikleri dikkate alınarak her eğitim kademesinde sınıf atlatma imkânı verilmesi gibi birçok güncel hızlandırma uygulamasının Türkiye’de de gerçekleştirilmesi önerilmiştir. Raporunda üstün yeteneklilik eğitimi alanında akademik çalışmaların da (yüksek lisans, doktora tezleri, raporlar vb.) teşvik edilmesi önerilmiştir. Raporun insan kaynağı kısmında ise hizmet öncesinde eğitimcilerle verilen eğitimin yeterli olmadığı belirtilmiştir. Bu kapsamda YÖK’ün üstün yeteneklilik alanında akademisyen yetiştirme önlemlerini arttırmaları istenmiştir. Yine YÖK tarafından eğitim fakültelerine üstün yetenekliler alanında zorunlu ders koyulması önerilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin bilgi ve becerilerini geliştirmek için hizmetiçi eğitimler tavsiye edilmiştir. Raporun aile ve toplum kısmında ailelerin önemine vurgu yapılmış, aileleri destekleyici önerilerde bulunulmuştur. Raporun istihdam kısmında ise devletin üstün yeteneklilerin çalışmalarını desteklemesine, beyin göçünü önleyici tedbirlerin alınmasına yönelik önerilerin bulunduğu görülmektedir.

Meclis Araştırma raporu genel olarak değerlendirildiğinde bazı önerilerin çok yerinde ve önemli olmasına rağmen genel olarak önceki hedef, politika ve kararlara benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Buraya kadar ele alınan belgelerde olduğu gibi burada da her sorun ve tespit birbirine benzemekte her öneri birbirini tekrarlar bir şekilde devam etmektedir.

Planlı kalkınma sürecine devam eden Türkiye’nin içinde bulunduğu dönem Onuncu Kalkınma Planı’nına (2014-2018) dâhildir. Onuncu Kalkınma Planınının 148. maddesinde özel gereksinimli öğrencilerin bütünleştirme eğitimi yaklaşımıyla uygun ortamlarda eğitimlerinin sağlanması ve bu ortamların sosyal ve fiziksel alt yapısının güçlendirilmesi hedefinin yer aldığı görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014, 32). Böylece önceki planlarda kaynaştırma eğitimine odaklanan devletin modern gelişmeler ışığında bütünleştirmeye yönelik bir politika geliştirmesi yapıldığı anlaşılmaktadır.

MEB üstün yeteneklilerle ilgili ilk stratejik plan 2009 yılında hazırlamıştır. “Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2009-2013” isimli bu planın ardından 2013 yılında “Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı (2013-2017)” hazırlanmıştır. İkinci stratejik plan öncekine benzemekle birlikte daha kapsamlı bir plan olarak yayımlanmıştır. Strateji Planı’nda üstün yetenekli bireylerin belirlenmesi, eğitimsel uygulamalar ve personel yetiştirme gibi konularda yapılacak hedefler yer almaktadır. Ayrıca tek tip uygulamalar yerine paylaşımı temel alan öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre farklılaştırılmış çoklu modeller önerilmiştir. Planda ilk ve orta kademe zenginleştirme temelli kaynaştırma modeli, lisede ise zenginleştirme ve destek özel eğitimin dışında farklı okullarda eğitim alma önerilmektedir. Stratejik planda Türkiye’nin üstün yeteneklilerin eğitimi alanındaki zayıf yanları şu şekilde özetlenmiştir; tanılama araçları yetersizdir, üstün yeteneklilerin büyük bölümü tanılanmamıştır, eğitim modelleri ve programları bulunmamaktadır, akademik çalışmalar azdır, yeterli nitelik ve nicelikte eğitimci bulunmamaktadır. Sadece buradaki tespitler bile dikkate

alandığında Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitiminin mevcut durumu gözler önüne serilmektedir. MEB’in genel stratejilerini içeren 2015-2019 stratejik planında ise üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitim politikaları MEB’in yayıf yanları arasında gösterilmiştir (MEB, 2015, 21).

Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda doğrudan sorumlu olan kuruluş Millî Eğitim Bakanlığı’dır. Bakanlık teşkilat yapısında ise bu sorumluluk büyük oranda Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sürdürülmektedir. Genel Müdürlük teşkilat yapısında üstün yeteneklilerin eğitimi alanından sorumlu olan daire başkanlığının adı “Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı”dır. Daire Başkanlığı’nın özellikle son yıllarda üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda çok önemli çalışmalar yaptığı söylenebilir. Yukarıda da değinildiği üzere günümüzde resmi olarak yürütölen üstün yetenekliler eğitimi destek özel eğitim hizmetleri şeklinde ve kaynaştırma eğitimi modeliyle sürdürölmektedir. Resmi olarak tanılanmış öğrenciler okullarındaki destek eğitim odasından ya da BİLSEM’lerden destek eğitim almaktadırlar.

Zaman zaman değışmekle birlikte günümüzde BİLSEM’lere ilkökul 1., 2. ve 3. sınıfa devam öğrenciler aday gösterilmektedir. Türkiye’de BİLSEM sınavları MEB’in açıkladığı takvim çerçevesinde BİLSEM’lerin bulunduğu il ve ilçelerde yapılmaktadır. Aday gösterölen öğrenciler öncelikle grup tarama sınavına alınmakta ve MEB’in geliştirdiği bir uygulama ile tablet üzerinden sınava girmektedirler. Bu sınavlardan MEB’in belirlediği puan ve üzerinde alan öğrenciler ikinci aşamaya geçmektedirler. İkinci aşama ise halk arasında mülakat olarak bilinmekle birlikte standart ölçme araçlarının kullanıldığı ve öğrencilerin zekâ bölümlerinin belirlendiği bir süreçtir. Burada da 130 IQ ve üzeri zekâ bölümüne sahip olduğu belirlenen öğrenciler buldukları il ya da ilçedeki BİLSEM’lere kayıt hakkı kazanmaktadırlar. Bu sürecin burada ele alınmasının temel sebebi MEB’in tanılama yaklaşımı ile yasal tanımları arasındaki çelişkinin ortaya koyulmasıdır. Yukarıda da değinildiği üzere son dönemde MEB yasal düzenlemelerde ve politika belgelerinde IQ konusuna değinmezken pratik uygulamalarda IQ temelli bir öğrenci seçme modeli uygulamaktadır. Bunun tercihlerin doğruluğunu ya da yanlışlığını tartışmak başka bir çalışmanın konusu olsa da politika ve uygulama boyutunda temel bir çelişki olarak da dikkat çekmekte fayda bulunmaktadır.

Yeniden belirtmek gerekirse BİLSEM’ler örgün eğitim kurumları olmayıp destek eğitim merkezleri şeklinde hizmet vermektedirler. Daha önce de değinildiği bu çocukların eğitiminde türdeş sınıflar, üst özel sınıflar ve Fen liseleri gibi uygulamalar yapılmıştır. Üstün yeteneklilerde ayrı sınıf uygulamaları günümüzde resmi okullarda yapılmamaktadır. Bu günkü durumda Fen Liseleri ise ilköğretimden sonra merkezi bir sınavla öğrenci seçmektedir ve doğrudan üstün yetenekli çocukların eğitimini üstlenen bir kurum olma niteliği taşımamaktadır. Bu açıdan bakıldığında MEB’in bu çocuklar için yalnızca kaynaştırma uygulamalarını benimsediği, birkaç özel teşebbüs ve vakif dışında Türkiye’de bu çocuklar için ayrı sınıf ve okul açılmadığı görölmektedir.

◆ **Mahmut Çitil**

Oysa diğer özel gereksinimli öğrenciler için ayrı sınıf ve okul uygulamaları bulunmaktadır. Bu durum da yukarıda ele aldığımız üzere kaynaştırma konusundaki politikaların uygulanmasında bir karmaşıklığa dönüşmektedir. Eğer Türkiye kaynaştırmayı temel alıyor ama bunun yanı sıra alternatif eğitim uygulamalarını sürdürmeyi bir politika olarak benimsiyorsa bu durumun üstün yetenekliler alanında da böyle olması gerekmiyor mu? sorusu akla gelmektedir.

Yukarıda verilen bilgiler dikkate alındığında eğitim politikaları ve yasal düzenlemelerde üstün yetenekli öğrencilerle ilgili sınıf ve okul uygulamaları defaatle vurgulanmasına rağmen MEB, 1960'lı yıllardan bu yana bu konuda bir girişim yapmamış ve üstün yetenekli öğrencilere yönelik destek eğitim imkânlarının ötesine geçmemiştir. Ancak bu konuda da MEB'in fikrini değiştirmeye başladığı, İstanbul'da ortaokul ve lise düzeyinde ayrı bir eğitim modeli denemesine giriştiği kamuoyuna yansımış bir durum olarak dikkati çekmektedir. Ancak BİLSEM'lerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması politikasının da hızla sürdürülüşü anlaşılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre 2016-2017 eğitim öğretim yılında 106 BİLSEM'de yaklaşık 25 bin öğrenci eğitim-öğretim desteği görmektedir. 2018 yılı Mayıs ayı itibarıyla BİLSEM sayısı 125'e öğrenci sayısı ise yaklaşık 40 bin kişiye ulaşmıştır (MEB, 2018 yetkililerinden elde edilmiştir).

2000'li yıllardan itibaren bazı üniversitelerde üstün yetenekliler alanında araştırma merkezlerinin de kurulduğu görülmektedir (MEB, 2013). Bu kapsamda Türkiye'deki üniversiteler incelendiğinde birçok üniversitede (Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Karabük Üniversitesi vb.) üstün yetenekliler ile ilgili araştırma ve uygulama merkezleri bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu merkezler yaptıkları faaliyet ve bilimsel projelerle hem topluma hem de üniversitelere katkılar getirmektedirler. Bunun yanı sıra son yıllarda bazı üniversitelerin çocuk üniversiteleri kurdukları, bazı belediyelerin de bilim merkezleri kurdukları görülmektedir (TBMM, 2012). Fakat bu uygulamaların da ardında üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda kuramsal ve pratik bir tecrübe olup olmadığı belli değildir.

Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi alanında yayımlanmış ilk telif eser Mitat Enç'in 1979 yılında yayımladığı *Üstün Beyin Gücü* kitabıdır. Yine üstün yetenekler alanında bilinen ilk doktora tez çalışmasını da Enç'in yeğeni ve öğrencisi olan Ayşegül Ataman aynı dönemde tamamlamıştır (Ataman, 1976). Görüleceği üzere üstün yeteneklilik alanında bilimsel çalışmaların tarihi çok eskiye gitmemektedir. Fakat son yıllarda üstün yeteneklilerin eğitim alanı popüler bir alan olmaya başlamıştır. Son dönemde yapılan bilimsel çalışmalardaki artış da bunu destekler niteliktedir. Üniversiteler bünyesinde ilgili anabilim dalları ve araştırma merkezlerinin kurulması bilimsel çalışmaların artmasında etkili olmuş olabilir. Ancak bu sayısal artış da gereken düzeyin çok altındadır. Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda yapılmış bilim-

sel çalışmaları inceleyen çok sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Güçin ve Oruç’un (2015) yaptıkları bir araştırmada Türkiye’de üstün yetenekliler ile ilgili 305 makale, 306 internet kaynağı, 506 bildiri, 131 yüksek lisans tezi, 26 doktora tezi ve 125 kitap olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmaya göre lisansüstü tez ve makale çalışmalarının yaklaşık %80’i 2003 yılı sonrasında yazılmıştır. Bir başka çalışma da Özenç ve Özenç (2013), üstün yeteneklilerle ilgili lisansüstü tezleri incelemişler ve üstün yeteneklilerin eğitimi alanında 38 lisansüstü tez çalışmasına ulaşmışlardır. Sak ve diğerlerinin (2015, 124) yaptığı bir başka çalışmada ise 1990-2013 yılları arasında üstün yeteneklilerin eğitimi alanında 109 yüksek lisans tezi, 25 doktora tezi, 306 bilimsel bildiri bulunmuştur. Aynı çalışmaya göre 2003-2014 yılları arasında 47 makale çalışması yapıldığı, bu çalışmaların beşte dördünden fazlasının 2006 yılı ve sonrasında yapıldığı belirlenmiştir. Görüldüğü üzere mevcut araştırmalardaki bilimsel çalışma sayıları arasında bir tutarsızlık bulunmaktadır. Fakat bu araştırmaların ortak sonuçlarına göre üstün yeteneklilerle ilgili bilimsel araştırmaların son 10-15 yıllık dönemde arttığı anlaşılmaktadır. Yine tüm araştırmalar ele alındığında üstün yeteneklilerle ilgili doktora tezi yazarların 25-30 civarında olduğu görülmektedir. Bu sayıya yurt dışında doktorasını tamamlayanlar eklense bile konu ile ilgili doktora düzeyinde uzman sayısının iki basamaklı sayıyı aşmayacağı kesindir. Eğer fizik, kimya, tarih vb. farklı alanlarda yapılan tez çalışmaları çıkarılırsa üstün yetenekliler alanında doğrudan özel eğitim alanında doktora yapmış kişi sayısının oldukça az olduğu görülecektir. Oysa genel bir taramayla Türkiye’de engellilerle ilgili yapılmış 1000’in üstünde tez olduğu, bu tezlerin yaklaşık 200’ünün doktora düzeyinde olduğu görülecektir (YÖK, 2018). Özel eğitim alanı bakımından bile üstün yeteneklerin eğitimi alanına ne kadar az önem verildiği bu istatistiklerle de ortaya çıkmaktadır. Fakat durumun vehametini anlamak için ABD’de üstün yetenekliler eğitimi alanında yapılan doktora tez çalışmalarının sayısına kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır. ProQuest dijital tez bankasında üstün yeteneklilerin eğitimi alanında yapılan tezler (gifted education anahtar kelimesiyle) tarandığında ortaya çıkan sonuç gerçekten çok şaşırtıcıdır. Buradan elde edilen tarama sonuçlarına göre 20. yüzyılın başından günümüze kadar geçen sürede üstün yeteneklilerin eğitimi alanında yaklaşık 145 bin doktora tezi yapıldığı görülmektedir. 2010-2018 yılları arasında bu sayı yaklaşık 42 bin civarındadır. Sadece son bir yılda yapılan tez sayısı ise 5 bin’in üzerindedir. Son bir yılda yapılan tezlerin tamamına yakını ABD’deki üniversitelerde yazılmıştır. Örneğin son bir yılda San Diego’da bulunan Northcentral Üniversitesi’nde 173 doktora tezi tamamlanmıştır. Bu sonuçlar dikkate alındığında Türkiye tarihi boyunca üstün yetenekliler alanında yazılan tüm doktora tezlerinin ABD’de son bir yılda yazılan doktora tezlerinin % 1’i, son on yılda yazılan tezlerin ise binde biri kadardır. Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi alanındaki bilimsel çalışmaların sınırlı olması bu alanda çalışan araştırmacı ve akademisyen sayısı ile doğrudan ilgilidir (Sak vd., 2015). 2015 yılı itibariyle Türkiye’de 17 fakültede üstün yeteneklilerin eğitimi anabilim dalı ve sayısı 10’u bulmayan öğretim üyesi bulunmaktadır (Sak vd., 2015). 2015 sonrasındaki 3 yıllık gelişmeler de eklense bile Türkiye’de üstün yeteneklilik alanında hizmet veren akademisyen sayısı gerekenin çok altındadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi alanındaki politikaların gelişiminin değerlendirildiği bu çalışmadan çıkan en kesin sonuç; Türkiye’nin üstün yeteneklilerin eğitimi alanındaki politikalarının sistemli ve planlı bir şekilde oluşturulmamış olmasıdır. Yine son döneme kadar belirlenen hedef ve politikalarla uygulamalar arasında da ciddi tutarsızlıkların olduğu anlaşılmaktadır. Yalnız 2010’lı yıllardan itibaren konuyla ilgili politikaların ve planlamaların daha tutarlı ve sistemli bir görünüme kavuşmaya başladığı söylenebilir. Çalışma kapsamında ele alınan gelişmeler özetlenirse; Cumhuriyetin ilk 1923-1960 yıllarını kapsayan 37 yıllık dönemde üstün yeteneklilerle ilgili gelişmelerin çok sınırlı olduğu ve bu konuda Devlet’in sistemli bir politika belirlemediği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin ihtiyaç duyduğu insan gücünün yetiştirilmesi için yetenekli gençlerin yurt dışında öğrenime gönderilmesi ile başlayan süreç, 1940’lı yıllarda güzel sanatlarda yeteneğe sahip çocukların yurt dışına gönderilmesiyle devam etmiştir. 1950’li yıllara kadar diğer özel eğitim alanları sağlık ve bakım hizmeti olarak görülmüştür. 1951 yılından itibaren ise özel eğitimin milli eğitim sistemine geçtiği ve dönemden sonra gerek öğretmen yetiştirme gerekse özel eğitim okullarının açılması gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşandığı anlaşılmaktadır. Fakat 1960’lı yıllara kadar gerek hükümet programlarında, gerekse milli eğitim şuralarında üstün yeteneklilerin eğitimi konusuna neredeyse hiç değinilmemiştir. 1960’lı yıllar ise Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda bir milad olarak ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde üstün yeteneklilerin tanınması ve uygun eğitim ortamlarına yerleştirilmesi alanlarında küçük girişimlerin başladığı görülmektedir. 1960’lı yıllardaki türdeş sınıflar ve üst özel sınıflar gibi uygulamalar önemli adımlar olmasına rağmen bu uygulamalar uzun süre sürdürülememiştir. Bu durum da konuya ülkenin gereken önemi veremediğini de göstermektedir. 1980’li yıllardan itibaren yasal düzenlemelerde, Milli Eğitim Şuralarında ve kalkınma planlarında üstün yetenekliler için ayrı eğitim ortamları oluşturulmasına yönelik politikaların 1990’lı yıllarda da sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak 1960’lı yıllardan günümüze 1990’lı yıllarda başlayan birkaç özel okul projesi dışında üstün yeteneklilerle ilgili herhangi bir ayrı sınıf ya da okul uygulaması gerçekleştirilmemiştir. 1990’lı yılların ortasından günümüze kadar geçen süre içerisinde ise politika belgelerinde birçok alternatif uygulama hedeflenmesine ve önerilmesine rağmen Türkiye’nin üstün yetenekliler eğitiminde kaynaştırma temelli destek özel eğitim yaklaşımını benimsediği ve sürdürdüğü söylenebilir.

İncelenen politika belgeleri ışığında Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi alanında birçok sorunun güncelliğini sürdürdüğü görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014; MEB, 2015; 2013; TBMM, 2012). Bu kapsamda, üstün yeteneklilerin eğitimi, gelişimi ve istihdamı konusunda devlet politikalarının, yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu, mevcut politikaları hayata geçirecek otoriter bir yapının bulunmaması, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon yetersizliği, üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda müfredat modelleri, eğitim programları, materyal, ölçme araçlarının yetersizliği en temel

sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Üstün yetenekli öğrencilerin taranması, belirlenmesi ve tanınması konusunda yaşanan aksaklıklar sürmektedir. Üstün yeteneklilerin eğitiminde görev alacak personel niteliği ve niceliği konusunda sorunlar devam etmektedir. Tüm bunların yanısıra üstün yeteneklilerin eğitimi alanında gelişmelerin sağlanması amacıyla destek verecek ve baskı oluşturacak sivil toplum örgütlerinin sayısı çok sınırlıdır. Üstün yeteneklilerin eğitiminde destek özel eğitim hizmetleri dışında ayrı sınıf ve ayrı okul gibi gruplama modellerinin olmaması bu alanı ciddi şekilde sınırlandırmaktadır. Millî Eğitim Sisteminin esnek bir yapısının olmaması başarılı üstün yetenekli öğrencilerin hızlandırma uygulamaları kapsamında ilerlemeleri vb. uygulamaların yeterince yapılamamasına yol açmaktadır. Destek özel eğitim hizmetlerinin çoğunlukla ilk ve orta kademedeki yoğunlaşması ve okul öncesi dönem tanımlama ve eğitim imkânlarının sınırlı olması birçok üstün yetenekli öğrencinin eğitimini olumsuz şekilde etkilemektedir. Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin eğitimi konusunda pratik uygulamalar çok sınırlıdır ve bu durumla baş etme konusunda aileler yeterli desteği görememektedirler.

Buraya kadar ele alınan konular dikkatle incelendiğinde Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri konusunda tarihsel bazı denemeler dışında çok da güçlü ve çeşitli uygulamaların olmadığı görülmektedir. Mevcut uygulamalara bakıldığında üstün yetenekli öğrencilerin büyük kısmı olağan sınıflarda eğitimlerine devam etmekte ve belli değerlendirme aşamalarından geçen bazı çocuklar BİLSEM’lerde destek eğitim görmektedirler. Bu öğrencilere BİLSEM’lerde sunulan eğitimin kalitesi ve etkisi ise tartışma konusudur. Olağan sınıflara devam eden öğrencilerin programlarında farklılaştırma ve zenginleştirme uygulamalarının ne denli yaygın ve etkin olduğu da henüz tam anlamıyla anlaşılabilmiş değildir. Eğitim sistemindeki son değişimler; seçerek öğrenci alan birçok ortaöğretim kurumunun da kalitesi ve niteliği konusunda kafa karışıklığına yol açmıştır. 1960’lı yıllardaki Fen Lisesi modeli, yine 1970’li yıllardaki Anadolu Lisesi modellerinin günümüzde o yıllardaki kalite ve başarıyı taşıdığını söylemek de çok olası görünmemektedir (Çitil, 2017).

Yukarıda da görüldüğü üzere yasalarda, kalkınma planlarında, şuralarda, hükümet programlarında ve birçok resmi belgede üstün yeteneklilik konusunda kavramsal bir kargaşa bulunmaktadır. Bunun temelinde ise MEB’in üstün yeteneklilik alanında temel bir felsefe ve yaklaşım geliştirmemiş olması gösterilebilir. Yani MEB zekâ ve yeteneği hangi kuramsal temelle açıklamakta, bu alandaki uygulamaları hangi felsefeye dayandırmaktadır? sorusunun cevabını vermek oldukça güçtür. Günümüzde akademik alanda “üstün yetenekli” pratik alanda “özel yetenekli” kavramlarının kullanılması alanda ciddi bir kavramsal karışıklığa yol açmaktadır.

Üstün yeteneklilik konusundaki kavramsal kargaşa İngilizce’deki “gifted” teriminin karşılığını bulma arayışına dayanmaktadır. Fakat temel sorunlardan bir diğeri de “gifted”in tanımında yaşanmaktadır. Bu da yetenek ve zekâ arasındaki kavramsal karmaşayla ilişkilidir. Türk Dil Kurumu’na (TDK, 2018) göre zekâ, “İnsanın düşünme,

◆ Mahmut Çitil

akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı” yetenek ise; *“Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği veya bir duruma uyma konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç, kapasite”* olarak tanımlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında zekâ kavramı belli yeteneklerin bir bileşkesidir. Bu nedenle de üstün yetenek kavramı üstün zekâyı da içeren daha kapsayıcı bir tanımdır. Üstün yetenek kavramı en kapsayıcı deyim olarak kabul edilse bile bu seferde bunun içini doldurmak gerekmektedir. Üstün yeteneklik tanımı konusunda herkesin uzlaştığı ortak bir tanım da bulunmamaktadır. Bu alanda görüş bildiren uzman ve araştırmacılar etkilendikleri kuramsal bakış açısına göre tanımlamalar yapmaktadırlar. Örneğin geleneksel yaklaşımda standart zekâ testlerinden belli bir IQ puanı (genellikle 130 IQ ve üzeri) alanların üstün yetenekli sayıldığı görülmektedir. İlerleyen zamanlarda bu tekli bakış açısı yerini çoklu bir bakış açısına bırakmış, ardından da gelişimsel yaklaşımlar popüler olmaya başlamıştır (Çitil, 2016). Ataman’a (2009) göre ise *“Bir ya da birden çok yetenek alanında ya da zekâ özelliğinde akranlarından çok üstün performans gösteren ya da gizli güce sahip olan ve diğer alanlarda da ortalama düzeyde özelliklere sahip olan çocuklar”* üstün yetenekli olarak kabul edilmelidir. MEB’in 2013 yılında kabul ettiği “özel yetenek” kavramı ise Batı’da daha çok “talented” olarak kullanılan kavrama eş değerdir. Özel eğitim hizmetli yönetmeliğine göre üstün yetenekli birey *“Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren birey”*dir. MEB’in bu tanımına göre orta düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip ressam Muhammed Yalçın özel yeteneklidir. Fakat Ataman’ın tanımına göre orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bir çocuğa üstün yetenekli denilemez. Sak ve diğerlerine (2015) göre MEB yirminci yüzyılda genel zekâ kuramına benimsemiş, yirmibirinci yüzyılda ise Çoklu Zekâ kuramını alternatifsiz tek doğru gibi kabul etmiştir. Tek fikir hegemonyasının olduğu toplumlarda yaygın fikrin dışında bir eğitim programı geliştirmek zordur (Sak, 2010). MEB’in bu tanımlarında kültürel bakış açısı bulunmamakta, tanımların ABD’den transfer edildiği anlaşılmaktadır Performans alanlarına odaklanan bu tanımla MEB’in tanımlama uygulamaları örtüşmemektedir (Sak vd., 2015).

Üstün yetenekli bireylerin ülkelere göre oranının % 2-3 civarında kabul edilmektedir. Buna göre de ülkemizde yaklaşık 1,5 milyon üstün yetenekli birey olması gerekmektedir. TÜBİTAK araştırmasına göre; Türkiye’de 0-24 yaş aralığında 682 bin üstün zekalı birey vardır ve bu sayı nüfusun yüzde 2’sini oluşturmaktadır (MEB, 2013). Ancak günümüzde MEB tarafından tanılanmış üstün yetenekli öğrencilerin sayısı yaklaşık 40 bin kişidir. Bu sayının dışındaki üstün yetenekli yetişkin ve küçük çocukların kim oldukları ya da nerede oldukları bilinmemektedir. Bu açıdan bakıldığında ülkemizdeki üstün yeteneklilerin yalnızca %1’i fark edilebilmiştir. Oysa fark edilemeyen bu beşeri sermaye telafi edilemeyecek bir kayıp olarak sürdürülmektedir. Buna karşın normal dağılım eğrisinin sol tarafında yer alan diğer tanılanmış özel gereksinimli çocukların sayısı yaklaşık 400 bin civarındadır (Çitil, 2017). Bu açıdan bakıldığında bile üstün yetenekliler özel eğitim alanının bile en fazla ihmal edilen grubu olmuşlardır

(Ataman, 2014; Bildiren, 2011). Aynı durum yukarıda ele alınan bilimsel çalışma sayılarında da benzer bir şekilde üstün yeteneklilerin aleyhine bir görünüm arz etmektedir.

Bu çalışma boyunca ele alınan politika belgeleri dikkate alındığında aslında üstün yeteneklilerin eğitimi alanında yeni bir öneri getirmenin çok zor olduğunu itiraf etmek gerekmektedir. Çünkü yıllar boyunca bu konuda ciddi çalışmalar yapılmış ve çok faydalı öneriler getirilmiştir. Ancak bu önerilerin büyük bir kısmı kâğıt üzerinde kalmıştır. Buna rağmen mevcut politika ve uygulamaların iyileştirilmesi amacıyla bazı öneriler sunulmasında fayda bulunmaktadır.

Bu çalışmadaki bulgular dikkate alındığında politika belirlenirken yapılan ciddi bir hataya dikkat çekmekte fayda bulunmaktadır. Bu bağlamda söylenebilir ki üstün yeteneklilerle ilgili stratejik planlamalar ve politika belirleme çalışmaları tüm tarafları içerecek şekilde yapılmamaktadır. Bunun çözümü ise kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlayacak bir üst kurul ya da yapının oluşturulmasıyla mümkündür. Bunun başarılı bir denemesi o zamanki adıyla Başbakanlık Özürlüler İdaresinin kurulması, Engelliler Yüksek Kurulunun oluşturulması ile engelli vatandaşlar için gerçekleştirilmiştir. Mevcutta bulunan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu ise üstün yeteneklileri odağa alan bir kuruluş olmadığı için bu konuda gereken görevi sürdürmesi beklenmemelidir.

Alanda çalışan personelin niteliğinin artırılması için hizmetiçi eğitim ve yerinde eğitim imkânlarının geliştirilmesi faydalı olacaktır. Fakat bu alanda gerçekten bilgi ve beceri sahibi personel yetiştirmek isteniyorsa en azından yüksek lisans düzeyinde bir eğitim alınması gerektiğinin altını çizmekte yarar bulunmaktadır. Bu düzeyde bir eğitimi sunabilmek için de yeterli düzeyde akademik personele sahip olmak gerekmektedir. MEB ve YÖK bu konuya da fazla önem verebilir.

Her yaş ve eğitim kademesinde üstün yetenekli öğrencileri belirleyecek standart testler ile ölçme araçlarının çeşitliliğinin artırılması temel bir gereklilik olarak güncelliğini sürdürmektedir. Bu konuda MEB’in ve Anadolu Üniversitesi’nin önemli çalışmalar yapmış olması sevindiricidir. Ancak çok daha fazla ve çeşitli araca ihtiyaç olduğunu ve bunların geliştirilmesi için gereken desteğin verilmesi gerektiğini unutmamakta fayda bulunmaktadır. Yine yukarıda defaatle ele alındığı üzere üstün yetenekli öğrencilere sunulan okula erken başlatma, sınıf atlama, üstten ders alma, onur sınıfları, üniversiteye erken başlatma gibi farklı hızlandırma uygulamaları için yasal ve pratik zemin oluşturulmalıdır. Bunun için de tüm MEB mevzuatının yeniden ele alınması ve sistemin daha esnek bir hale getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda ayrı okul denemeleri konusunda oldukça az bir tecrübeye sahiptir. Oysa günümüzde en güçlü ekonomiye sahip gelişmiş ülkelerin birçoğunda üstün yetenekliler için açılmış ayrı okullar bulunmaktadır. Bu kapsamda ABD’de Mackintosh Academy, Minnetonka Devlet Okulu, Alpha Üstün Yetenekliler Okulu, Mary Baldwin Koleji, Davidson Academy Okulu, Dalton Okulları,

◆ Mahmut Çitil

İsrail’de Ofec Okulları, Rusya’da Kalmogorof Okulları, Güney Kore’de Üstün Yetenekliler Okulları ve Çin’de 8 Numaralı Okullar üstün yeteneklilere yönelik hizmet veren okullar olarak örneklendirilebilir (Bakioğlu & Levent, 2013; Tekden, 2017). Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda bir paradigma ve felsefeye sahip olunamaması bu çocuklarla ilgili eğitim uygulamalarını da sınırlandırmaktadır. Sadece destek eğitim odası ve BİLSEM’lerle yola devam edilmesi çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle üstün yetenekliler için özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları da açılarak kaynaştırma ortamlarında uyum sorunu yaşayan çocukların devam edebileceği alternatif eğitim modellerinin oluşturulması faydalı olabilir. Lise düzeyinde de mevcut lise türlerinin kalitesini artırılması, hızlandırma türlerinin etkin şekilde uygulanması oldukça yeterli bir önlem olacaktır. Bunların yanı sıra haftasonu, sömestr ve yaz programları ile her tür kademedeki üstün yetenekli öğrenciler için farklılaştırılmış eğitim imkânları sağlanabilir. Kaynaştırma ortamında devam eden üstün yetenekliler için açılmış olan destek eğitim odalarının fiziksel koşulları, materyallerinin iyileştirilmesi, burada ders verecek eğitimcilerin profesyoneller tarafından eğitilmesi de önemli bir gereklilik olarak güncelliğini sürdürmektedir. Ayrıca BİLSEM’e devam edemeyen ama kendi okulunda destek eğitim odasından istifade eden öğrencilerin de haftanın belli günlerinde BİLSEM’lerden yararlanmasının önü açılabilir. BİLSEM sınavına girmeyen ya da sınava başvuru şartlarını taşımayan fakat sonradan üstün yetenekli olduğu anlaşılan öğrencilerin BİLSEM ve benzeri kuruluşlardan istifade etmesini sağlayacak önlemler alınmalıdır. Kısaca özetlemek gerekirse üstün yetenekliler alanında tek tip bir eğitim modelinden karma bir modele geçilmesinde fayda bulunmaktadır. Yine kaynaştırma ve bütünleştirme imkânlarının mümkün olduğunca artırılması fakat bunun yanı sıra ayrı sınıf ve okul ile hızlandırma modellerinin uygulanabilir hale getirilmesinde fayda bulunmaktadır.

Üstün yeteneklilik alanının önemini toplumsal yarar boyutuyla ele alanlar bu bireylere beşeri sermaye gözüyle bakmaktadırlar. Kabul edilsin ya da edilmesin bu bakış açısının pratik yararları vardır. Bilgili’ye (2000) göre de üstün yetenekliler kıt bulunan bir beşeri kaynaktır ve bu kaynaktan yararlanmak isteyen ülkelerin öncelikle işin felsefesi-ne, bu konuda bilgi birikimine ve sürdürülebilir politikalara sahip olması gerekmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimlerindeki yeni hamlelerin çok kritik küresel dönemlerde ortaya çıkmış olmaları, bu çocuklar için geliştirilen özel eğitim olanaklarının gerçekte “birey” ya da “çocuk” için değil “devlet” için olduğunun açık bir kanıtı olarak düşünülebilir (Sak vd., 2015, 111). Üstün yetenekli öğrencilerin geleceğin liderleri, bilim ve sanat insanları olacağını, bu çocukların fark edilmez ve desteklenmezlerse gelecekte insanlığa katkıda bulunamayacağını, kendi potansiyellerini gerçekleştiremedikleri takdirde yıkıcı olabileceklerini unutmamak gerekmektedir. Buna rağmen üstün yeteneklileri eğitip, uygun ortamlara ve işlere yerleştirerek, Türkiye’nin ekonomisine, gelişmesine katkıda bulunmasını sağlayacak Millî bir politika bu güne kadar geliştirilememiştir. Tüm çalışma boyunca değinildiği üzere daha birçok öneri getirilebilir. Ancak önemli olan önerilerin dikkate alınması, doğru önlemler ve uygulamaların hayata geçirilmesidir. Bu sorumluluk da akademiden daha çok yürütmenin omuzlarındadır.

Kaynakça

- AKARSU, F. (2004). “Üstün Yetenekliler”, M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili (Haz.). Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı içinde (s.127 –154). Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- AKÇAMETE, G. (1998). “Türkiye’de Özel Eğitim”, Özel Eğitim içinde (ss.197–207).. Eripek, S. (Ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- AKÇAMETE, G., & Kaner, S. (1999). “Cumhuriyetin 75 Yılında Çocuğa Yönelik Özel Eğitim Çalışmaları”, **2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk**. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No: 2, ss.395-405.
- ALTUNYA, N. (2006). **Gazi Eğitim Enstitüsü. Gazi Orta Öğretmen ve Eğitim Enstitüsü (1926–1980)**, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.
- ATAMAN, A. (1973). “Cumhuriyet Döneminde Üstün Yetenekli Çocukların Yetiştirilmesine İlişkin Yasal Olanaklar”, **50.Yıla Armağan**. (Ayşe Gül Güzel), Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 36, Ankara: ss. 175-186
- ATAMAN, A. (1976) Üstün Yetenekli Çocukların Eğitsel Sorunları: Ankara Fen Lisesinde Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ATAMAN, A. (1998). “Üstün Zekâlılar İçin İlköğretimde Bir Model”, **Cumhuriyet’in 75. Yılında İlköğretim Sempozyumu’nda** sunulmuş bildiri, Ankara.
- ATAMAN, A. (2007). “Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler”, S. Eripek (Ed.), Özel Eğitim içinde (ss.172-194), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir.
- ATAMAN, A. (Ed.). (2009). **Özel Gerekli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**, (7.Baskı), Günüz Yayıncılık, Ankara.
- ATAMAN, A. (Ed.). (2014). Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler Konusunda Bilinmesi Gerekenler, Vize Yayıncılık, Ankara.
- ATAMAN, A. (2018). Görüşme, 15 Mayıs, Mahmut Çitil, Lefke
- BAKİOĞLU, A. & Levent F. (2013). “Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Türkiye İçin Öneriler”, **Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, 1(1), ss.31-44.
- BAYKOÇ, N. (2014). Üstün Akıl, Zekâ, Deha, Yetenek, **Dahiler-Savantlar Gelişimleri ve Eğitimleri**. Vize Yayıncılık, Ankara.
- BİLDİREN, A. (2011). Üstün Yetenekli Çocuklar: Aileler ve Öğretmenler İçin Bir Kılavuz. Doğan Kitap, İstanbul.
- BİLGİLİ, A., E. (2000). “Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Sorunu: Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı”, **M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, s.12, ss.59-74.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1995). **Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- CEVHER-KILIÇ, v. (2015). “Türkiye’de Üstün ve Özel Yetenekli Çocuklara Yönelik Bir Eğitim Politikası Oluşturulması Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, 4(12), ss.145-154.

◆ **Mahmut Çitil**

- ÇAĞLAR, D. (2004). "1953-1993 Yılları Arasında Üstün Zekâlı Çocuklar Konusunda Alınan Kararlar, Çalışmalar ve Uygulamalar. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu & A. E. Bilgili.(Haz.), Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Bildiriler Kitabı içinde (s.61-69). Çocuk VakfıYayınları, İstanbul.
- ÇİTİL, M. (2009). **Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye’de Özel Eğitim**. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- ÇİTİL, M. (2012). **Yasalar ve Özel Eğitim**, Vize Yayıncılık, Ankara.
- ÇİTİL, M. (2016). Üstün Yetenekli Öğrencilere Sunulan Olumlu Davranışsal Destek Temelli Problem Davranışları Önleyici Sınıf Yönetimi Uygulamaları: Eylem Araştırması. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ÇİTİL, M. (2017). **Türkiye’de Özel Eğitim: Tarihsel, Politik ve Yasal Gelişmeler**. Vize Yayıncılık, Ankara.
- ÇIKILI, Y. (1996). Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Türk Millî Eğitim Sistemi İçerisindeki Yeri ve Önemi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1963). **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, 1 Mayıs 2018
- DPT (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, 1 Mayıs 2018 .
- DPT (1973). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir 1 Mayıs 2018.
- DPT (1979). **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, adresinden erişilmiştir, 1 Mayıs 2018.
- DPT (1985). **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Kalkınma Bakanlığı,vPDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, 1 Mayıs 2018.
- DPT (1990). **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, 1 Mayıs 2018.
- DPT (1996). **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, 2 Mayıs 2018.
- DPT (2001). **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, 2 Mayıs 2018.
- DPT (2007). **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, 3 Mayıs 2018.
- DPT (2014). **Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Kalkınma Bakanlığı, PDF Kitap. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, 4 Mayıs 2018.

- ENÇ, M. (2005). Üstün Beyin Gücü. Gündüz Yayıncılık, Ankara (Orijinal İlk Baskı: 1979, Üstün Beyin Gücü. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi).
- GÜÇİN, G. & Oruç Ş. (2015). “Türkiye’de Üstün Yetenekliler ve Üstün Zekâlılar Alanında Yapılmış Akademik Çalışmaların Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, **Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 5(2), ss.113-135.
- KALKINMA BAKANLIĞI (2018). Onuncu Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, adresinden erişilmiştir, 4 Mayıs 2018.
- KAPTAN, S. (1998). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. Tekışık, Ankara.
- KARABULUT, R. (2010). **Türkiye’de Üstün Yetenekliler Eğitiminin Tarihi Süreci**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Bolu.
- KONUR, K. (1992). **Türkiye’de Özel Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişi**. TODAİ, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KULAKSIZOĞLU, A., Bilgili, A. E. & M.R. Şirin (Haz.). (2004a). Üstün Yetenekli Çocuklar Kongre Tutanağı ve Kararlar Kitabı, (I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi), Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul:
- KULAKSIZOĞLU, A., Bilgili, A. E. & M.R. Şirin (Haz.). (2004b). Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı, (I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi), Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (1989). **XII. Milli Eğitim Şurası: 18–22 Temmuz: Raporlar, Görüşmeler, Kararlar**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara.
- MEB (1991a). **Birinci Maarif Şurası: 17–29 Temmuz 1939: Çalışma Programı, Konuşmalar, Lahikalar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991b). **İkinci Maarif Şurası: 15–21 Şubat 1943: Çalışma Programı, Raporlar Konuşmalar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991c). **Üçüncü Milli Eğitim Şurası: 2–10 Aralık 1946: Çalışma Programı, Raporlar Konuşmalar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991d). **Dördüncü Milli Eğitim Şurası: 22–31 Ağustos 1949: Çalışma Programı, Raporlar Konuşmalar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991e). **Beşinci Milli Eğitim Şurası: 5–14 Şubat 1953: Çalışma Programı, Komisyon Raporları, Konuşmalar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991f). **Altıncı Maarif Şurası: 18–23 Mart 1957: Çalışma Programı, Komisyon Raporları, Konuşmalar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991g). **Yedinci Milli Eğitim Şurası: 5-15 Şubat 1962: Çalışma Esasları, Konular Ve Kararları**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991h). **Sekizinci Milli Eğitim Şurası: 28 Eylül–3 Ekim 1970: Esaslar, Raporlar, Kararlar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

◆ **Mahmut Çitil**

- MEB (1991i). **Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası: 24 Haziran–4 Temmuz 1974: Öneriler, Raporlar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991i). **Onuncu Milli Eğitim Şurası: 23–26 Haziran 1981: Öneriler, Konuşmalar, Raporlar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991j). **Onbirinci Milli Eğitim Şurası: 8–11 Haziran 1982: Öneriler, Konuşmalar, Raporlar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB (1991k). **Özel Eğitimle İlgili Mevzuat**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- MEB (1991n). **Birinci Özel Eğitim Konseyi**. 13–15 Mayıs 1991. MEB Yayınları, Ankara.
- MEB (2013). **Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2013 – 2017**, Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, PDF Kitap, <http://orgm.meb.gov.tr/> 15 Nisan 2018.
- MEB (2015). **Millîği Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı**, MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, PDF Kitap, www.meb.gov.tr, adresinden erişilmiştir, 15 Mayıs 2018.
- MEB, (2018). **Millî Eğitim Şuraları**, <https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12>, adresinden erişilmiştir, 15 Nisan 2018.
- ÖKSÜZOĞLU, A. F. (2004). “Eğitim Tarihi Temelleri”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş** içinde Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ÖZMEN, F & F. Kömürlü, F. (2013). Türkiye’de Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin Eğitimine İlişkin Politika ve Uygulamalar, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi **Dergisi**, 14(2), ss.35-56.
- ÖZENÇ, M. & Özenç, E.G. (2013). Türkiye’de Üstün Yetenekli Öğrencilerle İlgili Yapılan Lisansüstü Eğitim Tezlerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 17(1), ss.13-28.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi). (2018). **Hükümet Programları**. <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler> adresinden erişilmiştir, 7 Nisan 2018.
- TBMM (2012). **Üstün Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkesinin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu**, **TBMM**, PDF Kitap, (Sayısı:427), Ankara, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/129/ss427.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, adresinden erişilmiştir, 7 Nisan 2018.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2018). **Büyük Türkçe Sözlük**. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts, adresinden erişilmiştir, 4 Nisan 2018.
- TEKDEN, K. (2017). **Yerüstü Hazinelerimiz**, TÜZDEV Yayınları, İstanbul.
- SAK, U. (2010). **Üstün Zekâlılar: Özellikleri, Tanılanmaları Eğitimleri**, Maya Akademi, Ankara.
- SAK, U. (2011) **Üstün Yetenekliler Eğitim Programları Modeli (ÜYEP) ve Sosyal Geçerliliği**, **Eğitim ve Bilim Dergisi**, 36(161), ss.213-229.

- SAK, U., Ayas, M. B., Sezerel, B. B., Öpengin, E., Özdemir, N. N. & Gürbüz, Ş. D. (2015). Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitiminin Eleştirel Bir Değerlendirmesi. **Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi**, 5(2), ss.110-132.
- YEŞİLOVA, H. (1997). Üstün Yeteneklilik ve Türkiye’de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi. Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.
- YÖK, (2018). **Ulusal Tez Merkezi**. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişilmiştir, 15 Mayıs 2018.